

Sürgünün Yılmaz Güney acısı...

Gazeteciliğe tam 70 yıl önce başladığım 9 Eylül, aynı zamanda 38 yıl önce Yılmaz Güney'i sürgünde kaybettiğimiz gün olduğu için yaşamımın en acılı günlerindedir

Doğan Özgüden

Artı Gerçek, 9 Eylül 2022

Bugün 9 Eylül... 90'lara yaklaşan yaşamımda iki kez unutulmaz iz bırakan gün... İlki, tam 70 yıl önce bugün tümü muhalefette geçen gazeteciliğe başlayışımın ilk günü... İkincisi, tam 38 yıl önce Türkiye solunun ve sinemasının en seçkin simalarından sevgili *Yılmaz Güney*'in sürgünde sonsuzluğa göçtüğü gün...

Yılmaz Güney'le aynı tarih kesitinde birer yıl arayla doğmuşuz. Savaş yıllarında ben demiryolcu çocuğu olarak bozkır insanların yoksulluk ve acılarını paylaşırken Yılmaz da işçi çocuğu olarak Adana sokaklarında ekmek parası peşinde koşturmış.

Benim gazeteci, onun da yazar ve sinema sanatçısı olarak sürgüne kadar uzanan mücadelesi yaşamı seçişimizde, sayısız yaşitlarımız gibi, hep bu arka planın büyük rolü vardır.

Yılmaz Güney'le Türkiye'de 60'lı yılların o sol uyanış döneminde hiç unutamadığım bir mücadele birlikteliğimiz vardı. Ben 1964'ten itibaren önce *Akşam* gazetesini, ardından *Ant* dergisini yönetirken, *Yılmaz Güney* de 1966'da *Hudutların Kanunu*, 1968'de *Seyyit Han*, 1970'de *Umut* adlı filmleriyle Türkiye sinemasına yeni bir soluk getirmişti.

Kendisini görsel olarak ilk kez 1959 yılında *Milliyet*'in İzmir temsilcisiyken *Alageyik* filminin başrolünde tanıştım. Düşünsel yakınlığımızı ise *Yeni Ufuklar* dergisi'ndeki öyküleriyle...

1962 sonunda İstanbul'daydım... *Türkiye İşçi Partisi* genel merkezi ülkenin en seçkin sol aydın ve sanatçılarının uğrak yeri idi... Ama *Yılmaz Güney* yoktu...

Çalıştığım *Gece Postası* gazetesinin o sıradaki genel yayın yönetmeni İzmir'de bir süre birlikte çalışmış olduğumuz arkadaşım *Cengiz Tuncer*'di. Cengiz'in asıl amacı film yönetmenliği yapmak üzere *Yeşil Çam*'a geçmekti.

Zaman zaman gazeteyi öğle üzeri bağladıktan sonra Cengiz'le birlikte Beyoğlu'na çıkıyor, film şirketlerinin bürolarında, figüran kahvelerinde Türk sinemasının ünlü yönetmenleriyle, senaristleriyle, oyuncularıyla söyleşiyorduk. *Atıf Yılmaz*, *Metin Erksan*, *Ertem Göreç*, *Vedat Türkali* hemen anımsadıklarımından...

İzmir'deyken izlediğim Atıf Yılmaz'ın *Alageyik* filminde başrol oynayan *Yılmaz Güney*'i sorduğumda Cengiz hayretle yanıtlamıştı: "Haberin yok mu? Yılmaz mahkum... Onun asıl adı *Yılmaz Pütün*... Bir dergiye yazdığı hikayede 'komünizm propagandası' yaptığı iddiasıyla mahkum... Şu sırada Konya'da sürgünde..."

Demem o ki, daha o yıllarda sürgüne yazgılıydı...

Yılmaz Güney mahkumiyetini tamamladıktan sonra *Yeşil Çam*'a bir kasırga gibi döndü. Yönetmenliğini ya da baş oyunculuğunu yaptığı filmlerinin ana teması kabadayılıktı, bu nedenle kısa zamanda "*Çirkin Kral*" olarak ünlenmişti. Ama onu Türkiye sinemasında bir efsane haline getiren hiç kuşkusuz kendisine 1969 yılında 2. Altın Koza Film Festivali'nde ve Grenoble'da büyük ödül kazandıran *Umut* filmi olmuştu.

Türkiye'de uğradığı baskılar tıpkı *Nazım Hikmet* gibi onu da yurt içi sürgününden 20 yıl sonra, yurt dışı sürgününe mecbur etti.

Yılmaz Güney'in sürgüne çıkışı, ardından da Cannes Film Festivali'nde *Yol* filmiyle Altın Palmiye'yi *Costa Gavras*'la paylaşması, Türkiye'yi büyük bir hapis haneye dönüştüren Evren faşizmine vurulan en büyük darbelerden biriydi.

Aslında Yılmaz'ın sürgündeki siyasal mücadeleye katkısı daha önceki yıllara, 1971 darbesi sonrasına dayanır.

Solun birçok aydını ve sanatçısı gibi *Yılmaz Güney* de o yıllarda askeriyenin zindanındaydı. Ama yurt dışında cuntaya karşı yürütülen mücadelenin en önemli referans isimlerindendi.

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde *Demokratik Direniş Hareketi* olarak düzenlediğimiz birçok protesto etkinliğinde Türkiye sinemasını Yılmaz Güney'in *Umut* filmi temsil etmişti.

12 Mart faşizan baskılar döneminde, Yılmaz Güney de, devrimci gençlik liderlerini desteklediği, gizlenmelerine yardımcı olduğu gerekçesiyle tutuklanıp hapse mahkum edilmişti.

Bir yazar olarak o baskı, işkence ve hapis günlerini üç ciltlik *Selimiye Üçlemesi* adlı eserinde ayrıntılı olarak yansıtmıştı. Bu üçlemenin sonuncu kitabı olan *Sanık*'ta, 68 sonrasının direniş günlerinde yakından tanıdığım öğrenci liderlerinden *Yaşar Yılmaz*'a benim nerede olduğumu söyletmek için sorguda nasıl baskı yapıldığını da anlatıyordu.

Yılmaz Güney'in 1971 darbesi sonrasında yurt dışındaki direnişe büyük güç kazandıran filmi *Umut*'tu, 1980 darbesinden sonra da Avrupa'da yeniden yükselen anti-faşist direnişe yine onun bir başka gerçekçi filmi olan *Sürü* ivme kazandıracaktı.

*

12 Ocak 1981... Türkiye İşçi Partisi genel başkanı *Behice Boran* siyasal sürgün olarak Brüksel'de misafirimiz... *Demokrasi İçin Birlik* örgütümüzün yürüteceği kampanyalar üzerine görüşüyoruz... Belçika'nın Fransızca radyosu RTB'den bir telefon geliyor: "Yılmaz Güney'in *Sürü* filmi Belçika Sinema Eleştirmenleri Birliği'nin büyük ödülüne layık görüldü. Radyoda bir tanıtım yapabilir misiniz?"

Stüdyoya girip *Yılmaz Güney*'i, uğradığı baskıları ve de 1980 Darbesi'nin ardından uygulanan devlet terörünü anlatıyorum.

Cunta'nın terörü *Sürü* sayesinde Belçika medyasında gündeme oturuyor.

Belçika Sinema Eleştirmenleri Birliği'nden arıyorlar: "Yılmaz Güney'in filmi ödüllendirdik, ama halen hapiste olduğunu söylüyorsunuz. Ödülü kime ve nasıl verebiliriz?"

Büyük raslantı... *Sürü*'de başrolü oynayan *Melike Demirağ* ve eşi *Şanar Yurdatapan* o sırada Almanya'da sürgünde... Derhal kendileriyle temas kuruyorum ve Brüksel'deki törene Yılmaz Güney adına *Melike Demirağ* katılarak ödülü alıyor.

Tam bu olayın sevincini yaşarken *Hürriyet* gazetesinin Avrupa baskısı geliyor... Manşet: "Acı Akıbet: *Boran* ve *Gazioğlu* artık Türk değil!"

Birkaç gün sonra tüm medyada yeni bir haber: *Şanar* ve *Melike* de vatandaşlıktan atılıyor.

Bu uygulama onlarla da sınırlı kalmıyor, bir süre sonra Türkiye'yi terkeden *Yılmaz Güney*'in de dahil olduğu yüzlerce Cunta şefi Evren tarafından "kansızlar" diye suçlanarak vatansızlaştırılıyor.

Cannes Film Festivali'nde *Yol* filmiyle Altın Palmiye'yi *Costa Gavras*'la paylaşımının ardından *Yılmaz Güney* 80 sürgünlerinin en önemli ismidir... Konuşması için Avrupa'nın dört bir yanından çağrılar alıyor. Brüksel'de düzenlediğimiz bir toplantıya katılması için ısrar ediyoruz, ama o çoktan kendisinin en güçlü ifade aracı olan sinemada yeni bir ses getirmek için çalışmaya koyulmuş, Paris'ten ayrılamıyor...

Türkiye'deki mahpus çocukların dramını yansıtan *Duvar* filmi için gece gündüz çalışıyor...

Bunun yanı sıra Paris'te ardı arkası kesilmez direniş gecelerinin en güçlü hatibi... En son 1984'ün Newroz'unda yaptığı son konuşmayı anımsıyorum. Kürt özgürlük savaşının ergeç zafere ulaşacağını tüm dünyaya haykırıyordu:

"Ezilen sınıfların kardeşliği en güçlü silahlarımızdan biridir. Dost ve düşman herkes bilsin ki kazanacağız...Mutlaka kazanacağız...Bir köle olarak yaşamaktansa bir özgürlük savaşçısı olarak ölmek daha iyidir... Yaşasın Kürt-Türk, Acem ve Arap halklarının kardeşliği ve dayanışması..."

Ama Türkiye'deki mahpus yıllarında tedavi edilemeyen hastalığı bünyesini kemiriyor ve henüz 47 yaşında, en verimli çağındayken onu bizlerden kopartıp alıyor.

Yılmaz Güney şimdi bir direniş simgesi olarak Paris komüncüleriyle birlikte ünlü *Père Lachaise*'de yatıyor... Tıpkı *Nazım Hikmet*'in Moskova'daki *Novodeviç Mezarlığı*'nda yattığı gibi...

Sevgili *Yılmaz Güney*'i, *Nazım Hikmet*'in *Benerci* için yazdığı o muhteşem finalle anıyorum:

*Bu giden
Bir
Biten
Şarkı değildir.
O
büyük
bir
ışık
gibi döğüştü.
kasketli
bir güneş
halinde düştü.*